

ELHUNYT JAMES HOLTON

Egy héttel azután, hogy szokásos napi futóedzése közben szívinfarktust és agyvérzést kapott, 65 éves korában, 2004. március 3-án, elhunyt James Reed Holton professzor, a sztratoszféra meteorológiájának neves kutatója, a világszerte ismert és használt, több kiadást megért elméleti meteorológiai tankönyv, az „*An Introduction to Dynamic Meteorology*” szerzője.

James Holton tudóscsaládban született. Apja, idősebb James Holton az USA Mezőgazdasági Minisztériumának szakértője, a Washington-állambeli területi agrárlaboratórium igazgatója, neves búzanemesítő, a növénybetegségek kutatója volt. Fiát a keleti partra, Bostonba, a Harvard Egyetemre küldte tanulni, aki 1960-ban fizika szakon szerzett bakkalaureus (B. Sc.) fokozatot. Innen egyenes út vezetett a híres tudományegyetem, a Massachusetts Institute of Technology (M. I. T.) természettudományi karára, ahol a légkörtudományi szakirány vezető professzora, Jule Charney lett tanulmányainak irányítója, azaz tute-

ra. A zseniális diák teljesítményére mi sem jellemzőbb annál, minthogy alig négyéves tanulmányi idő után az egyetemi diploma (M. Sc.) kihagyásával – a tutor javaslatára – egyenesen az egyetemi doktori (Ph. D.) fokozatot kapta meg az alig 25 éves tudósjelölt. A kor egyik neves légkörmodellezője, Bert Bolin mellett Stockholmban eltöltött egyéves tanulmányút után szülőföldjére tért vissza, és két évre a Washington Egyetem (University of Washington, Seattle) posztdoktori ösztöndíjasa lett, majd 38 éven át volt a légkörfizika professzora ugyanott. A sűrűlódásos légköri határreteg és az éjszakai alacsonyszintű sugáraram (jet) vizsgálata után érdeklődése a trópusi sztratoszféra cirkulációja felé fordult. Az 1968-ban megjelentetett publikációiban – Richard Lindzennel együtt – ő ismerte fel először a kvázi-kétéves oszcillációt, és ő adta meg először a jelenség magyarázatának elméleti alapjait. Az oktatói tevékenysége nyomán 1972-ben megszületett „*An Introduction to Dynamic Meteorology (Bevezetés a dinamikus meteorológiába)*” című tankönyve egyértelmű nemzetközi sikert aratott. Igaz, hogy a dinamikus meteorológia területén 2-3 évente jelennek meg új egyetemi segédkönyvek, a Holton-féle „Din. met.” egyes kiadásai generációk sorozata és egyetemek tucatjainak diákjai számára lett az elméleti meteorológia klasszikusa. Szintén alapvetésnek számít a sztratoszféra és a mezoszféra dinamikájáról – társszerzőkkel – 1975-ben megjelentetett szakkönyve és az ugyanezen témában 1987-ben kiadott áttekintő monográfiája. Az

ő kezdeményezésére indult el a sztratoszféra változásainak nemzetközi kutatása, ami a WMO, az ICSU és az UNESCO által bejegyzett Éghajlatkutatási Világprogram (World Climate Research Programme, WCRP) „A sztratoszféra folyamatai és azok klimatikus szerepe” (Stratospheric Processes And their Role in Climate, SPARC) nevű, 1992-ben bejegyzett együttműködésében intézményesült. Rendkívül termékeny életművének következő – utolsó – szakaszában a trópusi tropopauza és a troposzféra-sztratoszféra kölcsönhatások tanulmányozásának lehetőségét tervezte az Aura műholdas program keretében. Tudományos kutatói, egyetemi oktatói és tankönyvírói munkája mellett tudományszervezői tevékenysége is kiemelkedő. Közel három évtizeden át volt szerkesztője a meteorológia és a geofizika alapvető szakkönyv-sorozatának számító „*International Geophysics Series*”-nek. Szervezésében jelent meg többek között a sorozat városklímával, a villámlás fizikájával, mikro-

meteorológiával, az ionoszférával, felhőfizikával, biogeokémiával, a légköri aeroszollal, mezometeorológiával és a légköri sugárzástannal foglalkozó kötetek, amelyek megjelenésük óta egytől egyig referenciái az adott szakterületeknek. Szerkesztői és szervezői tevékenységének csúcspontja lett a 2003-ban megjelentetett, közel 3000 oldalas „*Encyclopedia of the Atmospheric Sciences (Légkörtudományi enciklopédia)*”, ami több tucat szócikk-szerző munkájának összehangolásával ad áttekintést a meteorológia aktuális kérdéseiről, kutatási eredményeiről. James Holton életműve a váratlanul bekövetkezett végzet ellenére is teljesnek tekinthető. Éppen halála előtt jelent meg dinamikus meteorológiai tankönyvének átdolgozott, feladatokkal és CD-melléklettel kiegészített negyedik kiadása. A sokak által csak Jim Holtonként emlegetett örökmozgó professzorról már életében legendák keringtek. Nyári szabadsága alatt több száz kilométert barangolt be gyalogosan, vagy járt be kerékpáron. Senki nem gondolta volna, hogy éppen kedvenc testmozgása közben ér véget a kivételes pályafutás. Temezésének napján nemcsak felesége, két fia és munkatársai álltak a ravatalnál, hanem tisztelői az angliai Readingben is összegyűltek egy rövid megemlékezésre. Az Amerikai Meteorológiai Társaság (AMS) 86. közgyűlésén, 2006. január 29. és február 2. között önálló szekció, a „*Jim Holton Symposium*” tisztelgett a kivételes életmű előtt.

Gyuró György